

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi (HE 149/2025 vp)

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelman mukaisesti hallitus uudistaa lastensuojelulainsäädännön. Uudistus toteutetaan kahdessa vaiheessa ja tämä käsillä oleva hallituksen esitys on uudistuksen ensimmäinen vaihe.

Tässä ensimmäisen vaiheen esityksessä ehdotetaan muutettavaksi lastensuojelulakia, terveydenhuoltolakia, sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annettua lakia, sähköisen viestinnän palveluista annettua lakia sekä hätäkeskustoiminnasta annettua lakia. Lisäksi esityksessä ehdotetaan annettavaksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta. Uusi laki kumoaisi nykyisen Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisista lastensuojeluyksiköistä annetun lain.

Esityksen keskeisenä tavoitteena on vahvistaa lapsen oikeutta erityiseen suojeluun sekä turvata viimesijaisen lastensuojelun tavoitteiden toteutuminen nykyistä paremmin.

Esitys toteuttaa hallituksen ohjelmaa, jonka mukaan lastensuojelulainsäädännön uudistamisessa varmistetaan sijaishuollossa olevan lapsen edun, hyvinvoinnin ja turvallisuuden toteutuminen rajoitustoimien käytön edellytyksiä selkeyttämällä. Esitys mahdollistaisi lastensuojeluviranomaisille ja sijaishuoltopaikoille uusia ja sijoitettujen lasten tarpeisiin tehokkaammin vastaavia keinoja tehdä työtään. Esityksellä pyritään myös selkiyttämään tavanomaiseen kasvatukseen kuuluvien rajojen asettamista ja kasvatuksellisten rajojen suhdetta vain sijaishuollossa toteutettaviin rajoituksiin. Hallitusohjelman mukaisesti viranomaiset veloitettaisiin aktiiviseen yhteistyöhön luvatta sijaishuoltopaikastaan poistuneen lapsen palauttamiseksi sijaishuoltopaikkaansa. Esitys sisältää myös uusia toimivaltuuksia, joiden tavoitteena on, että sijaishuoltopaikastaan luvatta poissa oleva lapsi löydetäisiin ja saataisiin palautettua nykyistä nopeammin sijaishuoltopaikkaansa. Uuden kuntouttavan suljetun laitospalvelun tavoitteena puolestaan on katkaista myös alle rikosvastuuiän olevien lasten rikoskierteet nykyistä vaikuttavammalla palvelulla.

Esitykseen sisältyvät myös ehdotukset, jotka liittyvät lastensuojelun ja psykiatrian osaamisen yhteensovittavien lastensuojelun palveluyksiköiden toteuttamiseen.

Esitykseen sisältyvien perus- ja ihmisoikeuksien rajoitusten tarkoituksena on ennen muuta suojella lasta. Lapsen oikeus saada suojelua on vahva perus- ja ihmisoikeus. Etenkin lapsen huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen on vahva interventio perheen autonomiaan, joka asettaa julkiselle vallalle korostuneen veloitteen huolehtia lapsen erityisestä suojelusta. Esityksellä turvattaisiin lastensuojelun toimijoille tosiasialliset mahdollisuudet hoitaa tätä suojelutehtävää.

Ehdotetut lait tulisivat voimaan 1.1.2026, mutta porrastetusti niin, että kuntouttavaa suljettua laitospalvelua sekä erityisen huolenpidon jaksoa koskevat säännökset tulisivat voimaan vasta 1.8.2026.

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

Kasvatuksellisten rajojen asettaminen

Lastensuojelun on turvattava lapsen hyvä hoito ja kasvatustarpeellinen valvonta ja huolenpito sekä lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 1 §:ssä säädetään. Edellä mainittu huolto on lapsen oikeus. Lapsen suojeleminen, kehityksen turvaaminen, lapsen vastuullisuuteen kasvaminen ja itsenäistymisen tukeminen edellyttävät myös lapsen iän ja kehitystason huomioon otamista. Aina rajaamisessa ei ole kysymys lapsen perusoikeuksien rajoittamisesta, siitäkin huolimatta, että lapsi itse on aikuisen kanssa eri mieltä.

Ehdotetun sääntelyn tarkoituksena on selkiyttää rajaa sijaishuoltopaikassa toteutettavien tavanomaisten kasvatuksellisten käytäntöjen ja edelleen vain sijaishuollossa sallittujen rajoitustoimien välillä. Tämä raja on käytännön sijaishuoltopaikkojen toimijoiden työssä osoittautunut hankalaksi tunnistaa osin valvontaviranomaisten tulkintojen myötä ja toimijat kokevat tämän vaikeuttavan lapsen huollon toteuttamista etenkin perhehoidossa, jossa rajoitukset yhteydenpidon rajoittamista lukuun ottamatta eivät ole mahdollisia. Tällä hetkellä toimijat kokevat epäselväksi, onko rajaamistilanteissa tosiasiallisesti kysymys lapsen perusoikeuksiin puuttumisesta ja näin ollen 11 luvun rajoituksista vai voidaanko ja millä edellytyksin toimenpide toteuttaa kasvatuksellisenä rajaamisena osana lapsen huollon toteuttamista. Kun sijoitetun lapsen hallussa on esimerkiksi aineita ja esineitä, joita hänellä ei muun lainsäädännön nojalla edes saisi olla hallussaan tai, jotka ovat lapselle itselleen vaarallisia tai aiheuttavat vaaraa muille, kysymys on ensisijaisesti lapsen huoltoon sisältyvästä hoidosta, kasvatuksesta, huolenpidosta ja valvontaan liittyvistä ratkaisuksista, joilla tilanteen aiheuttama vaara voidaan ehkäistä ja lasta voidaan ohjata toimimaan toisin. Lapselle vahingollisten aineiden ja esineiden poisottaminen on lapsen arkisissa ohjaustilanteissa koettu kuitenkin epäselvänä.

Puhelimen sekä muiden älylaitteiden, kuten pelitietokoneiden ja -konsolien käyttöön liittyvät kysymykset ovat niin ikään nousseet esiin systemaattisesti sekä perhe- että laitoshoidossa. Älylaitteiden käytön rajaaminen koetaan sijaishuollossa vaikeana ja laitteiden hallitsemattomasta käytöstä katsotaan seuraavan lukuisia vakavia haittoja lapsille kuten unirytmien häiriintyminen, sosiaalisten suhteiden heikkeneminen, turvattomuuden kokemukset, altistuminen hyväksikäytölle, haitallinen yhteydenpito, haitallinen sisältö, kiusaaminen ja häirintä, peliriippuvuus, päihteiden hankinta, luvattomat poistumiset ja rikollinen toiminta. Sääntelyn tavoitteena on turvata sijoitetun ja valmiuksiltaan vielä kehittyvän lapsen oikeutta tarvitsemaansa huoltoon, joka puolestaan turvaisi lapsen kasvua ja kehitystä.

Kasvatuksellisten keinojen koettu vähäisyys etenkin perhehoidossa voi johtaa lapsen sijaishuoltopaikan muuttamiseen lastensuojelulaitokseen, vaikka tämä ei olisi muuten lapsen edun mukaista. Laitoshoidon on myös kustannuksiltaan kalliimpaa kuin perhehoito. Toisaalta laitoshoidossakaan ei ole lapsen edun mukaista tehdä jatkuvasti rajoituspäätöksiä asioista, jotka koetaan normaaliaksi kasvatukseksi.

Sääntelyn soveltamisen kannalta haastaviksi etenkin perhehoidon osalta jäävät edelleen ne käytännön tilanteet, joissa ollaan lähellä 11 luvun rajoitustoimia. Tällaisia käytännön tilanteita voivat olla esimerkiksi lapsen repun tai huoneen tarkastaminen, jos on syytä epäillä, että lapsella on repussa tai huoneessa aineita tai esineitä, jotka olisi otettava haltuun. Perhehoitaja todennäköisesti tarkistaisi oman lapsensa repun, mutta sijoitetun lapsen osalta toimi on voitu tulkita henkilöntarkastuksen tekemiseksi, mikä ei ole perhehoitoon sijoitetun lapsen kohdalla sallittua. Edelleen perhehoidossa voi tulla eteen tilanteita, jolloin lapseen on otettava fyysisesti kontaktia hänen rauhoittamiseksi. Tulkinnallisia tilanteita tulee näin siinä, että edellä mainitut

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

esimerkit ovat vahvasti yhteydessä rajoitustoimisaantelyyn, mutta ovat lapsen hoidollisessa, kasvatuksellisessa, huolenpidollisessa tai valvonnallisessa merkityksessä silti ymmärrettäviä ja perusteltuja. Se, ettei perhehoidossa voitaisi toimia kuten vastuullinen vanhempi toimisi suhteessa omiin lapsiinsa, ei ole tarkoituksenmukaista eikä toteuta lasten yhdenvertaista oikeutta saada huoltoa ja siihen liittyvää suojelua.

Ehdotetun 4 a §:n 2 momentin mukaan lapsen tasapainoisen kehityksen ja erityisen suojelun toteuttamiseksi lapselle voitaisiin asettaa rajoja, vaikka lapsi olisi rajoista eri mieltä. Myös lapsen tarvitsemien rajojen turvaamiseksi lapsen fyysiseen koskemattomuuteen voitaisiin puuttua, jos se on välttämätöntä. Säännöksessä todettaisiin erikseen, ettei lapsen hoito, kasvatusta, valvonta ja huolenpito saa olla lasta alistavaa tai muulla tavoin hänen ihmisarvoaan loukkaavaa. Erikseen todetaan myös, että lapsen hoito, kasvatusta, valvonta tai huolenpito ei saa sisältää lain 11 luvun rajoituksia.

Edelleen kasvatuksellisena käytäntönä kaikilta kodin ulkopuolella sijoitettuna olevilta lapsilta olisi ehdotetun 4 b §:n nojalla jatkossa otettava pois muun muassa aineet ja esineet, joita alaikäinen ei muun lainsäädännön nojalla saisi pitää halussaan taikka, jotka väärinkäytettyinä vaarantavat lapsen oman tai muun henkilön turvallisuutta. Lisäksi lapselta olisi otettava pois myös viestinnän mahdollistavat laitteet tai muut välineet, jos lapsen kohdalla olisi kysymys esimerkiksi älylaitteiden liiallisesta tai lapsen edun vastaisesta käytöstä.

Sosiaalityöntekijän tulisi asiakassuunnitelmaa laatiessaan keskustella lapsen ja hänen perheensä kanssa menettelytavoista ja kasvatuseriaatteista sekä kasvatukseen liittyvistä säännöistä ja käytännöistä, joilla lapsen hoitoa, kasvatusta, valvontaa ja huolenpitoa toteutetaan. Tämä mahdollistaa asianosaisten osallisuuden ja mahdollisista ristiriidoista keskustelun etupainotteisesti. Sääntelyn lähtökohta on, että lapsen kanssa keskustelu on aina ensisijainen tilanteessa etenemiseksi. Samalla toteutuu lapsen oikeus ilmaista mielipiteensä ja tulla kuulluksi.

Sääntely ei poista kasvatuksellisten käytäntöjen ja rajoitusten välistä rajaa, mutta yrittää selkiyttää sitä. Rajanvetoa ei ole myöskään mahdollista säätää ehdottoman tarkkarajaisesti, jotta käytännön tilanteisiin jää välttämätöntä liikkumavaraa yksilöllisille tilanteille ja säännösten tarkoituksenmukaiselle soveltamiselle. Selvää kuitenkin on, että minkäänlainen lapsen kohdistuva voimankäyttö ei ole kasvatuksellisena rajaamisena mahdollista eivätkä toimet, joissa on kysymys 11 luvun rajoituksista. On kuitenkin syytä muistaa, että kuten tälläkin hetkellä myös perhehoidossa on mahdollista käyttää voimakeinoja, jos kysymys on rikoslain oikeuttamisperusteesta eli pakkotila tai hätävarjelutilanteesta (RL 4 luku 4 ja 5 §). Voimakeinoja tulee kuitenkin käyttää laissa säädetyn mukaisesti.

Ehdotuksilla tuettaisiin sijaishuollon aikuisten edellytyksiä tarjota sijoitetuille lapsille aikuisjohtoista, turvallista ja kodinomaista arkea, johon voi kuulua myös ristiriitatilanteita. Muutokset ovat erityisen merkittäviä perhehoitoon sijoitettujen lasten osalta, joiden kohdalla kaikenlaiset rajat ja erimielisyystilanteet on koettu ongelmalliseksi voimassa olevan sääntelyn puitteissa. Asiaan liittyy eduskunnan lausuma StVM 42/2018 vp – HE 237/2018 vp, LA 86/2018 vp: Eduskunta edellyttää, että sijaishuollossa olevien lasten oikeutta tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin sekä lastensuojelulakiin sisältyvien rajoitusten käyttöä arvioidaan ja selkeytetään osana asiakkaan ja potilaan itsemääräämistä koskevan lainsäädännön valmistelua.

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa, voimakeinojen käyttö

Edellä kerrottu kasvatuksellinen rajojen asettaminen ja aineiden ja esineiden poisottamista koskeva sääntely koskisi myös laitoshoidossa olevaa sijoitettua lasta. Ainoastaan laitoshoidossa olevaan lapseen olisi mahdollista aineiden ja esineiden poisottamiseksi kohdistaa välttämättömiä voimakeinoja. Sääntely olisi tältä osin uutta. Voimakeinojen käytön tulee aina olla puolustettavaa lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Voimakeinoin toteutettavaan aineen tai esineen poisottamiseen lapselta voitaisiin ryhtyä ainoastaan, jos poisottamisen toteuttamisesta ei ole mahdollista sopia lapsen kanssa, eikä poisottamista voi viivyttää. Poisottaminen olisi toteutettava mahdollisimman turvallisesti, eikä sillä saa puuttua lapsen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja yksityisyyteen enempää kuin on välttämätöntä. Voimakeinojen käyttöä lievempi keino on toteuttaa poisotto kasvatuksellisenä rajaamisena siten kuin 4 a §:ssä mahdollistettaisiin. Kasvatuksellisenä rajaamisena voitaisiin puuttua lapsen fyysiseen koskemattomuuteen, jos se on välttämätöntä. Fyysinen puuttuminen kasvatuksellisenä keinona voisi tarkoittaa esimerkiksi kevyttä tarttumista lapseen aineen tai esineen poisottamiseksi. Laitosympäristössä voi kuitenkin tulla tilanteita, että ainetta tai esinettä, joka olisi saatava pois lapselta, ei saada pois ilman, että lapsen fyysiseen koskemattomuuteen on välttämätöntä puuttua astetta voimakkaammin esimerkiksi kiinnipitämällä. Tilanteissa tulee kuitenkin aina käyttää kokonaisharkintaa ja voimakeinon käytön tulee esimerkiksi aina olla oikeassa suhteessa suojeltavaan etuun. Myös muiden lastensuojelulain 61 a §:ssä säädettyjen rajoitusten käytön yleisten edellytysten tulee aina täyttyä.

Voimakeinoon turvautuneen henkilön olisi annettava laitoksen johtajalle voimankäytöstä kirjallinen selvitys ja laitoksen johtajan olisi puolestaan annettava välittömästi laitoksessa tapahtuneesta voimankäytöstä selvitys 13 b §:ssä tarkoitetulle lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Poisotossa ei saisi käyttää voimankäyttövälineitä, tästä säädetäisiin nimenomaisesti ja viitattaisiin rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momenttiin ja 7 §:ään, missä säädetään voimakeinojen liioittelusta.

Voimakeinojen käyttäminen merkitsee puuttumista perustuslain 7 §:n 1 momentissa turvattuun henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Tähän oikeuteen ei perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan saa puuttua mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Perusopetuslaissa 628/1998) sen 36 d §:ssä on opettajalle ja rehtorille annettu lailla oikeus käyttää sellaisia esineen tai aineen haltuun ottamiseksi välttämättömiä voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina oppilaan ikä ja tilanteen uhkaavuus tai vastarinnan vakavuus sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Oikeus käyttää voimakeinoja koskee vain oppilaan omaa tai muiden turvallisuutta vaarantavia esineitä tai aineita sekä esineitä tai aineita, joita käytetään oppimisen tai opetuksen häiritsemiseen. Nyt ehdotettavissa säännöksissä poisotettavien aineiden ja esineiden kirjo on perusopetuslaissa säädettyä laajempi, mutta ehdotetussa 4 b §:ssä on kuitenkin säädetty yksityiskohtaisesti mitkä aineet ja esineet ja millä edellytyksin lapselta tulee ottaa pois.

Luvattomasti sijaishuoltopaikastaan poissaolevat lapset

Sijaishuoltopaikastaan luvatta poissaolevat lapset (ns. hatkassa olevat lapset) ovat haavoittuvassa asemassa ja usein konkreettisessa vaarassa. (Esim. EOAK/4983/2023). Hatkassa ollessaan lapsi ei saa tarvitsemaansa ohjausta, kasvatusta, hoitoa ja valvontaa. Myös esim. opetukseen osallistuminen voi jäädä toteutumatta. Lasten luvattomat poissaolot ovat yleisempiä lastensuojelulaitoksissa, mutta niitä tapahtuu myös perhehoidossa. Lapset ovat riskissä alistua hatkamatkojen aikana hyväksikäytölle ja rikoksille. He saattavat myös itse tehdä rikoksia esimerkiksi päihteiden käyttöä rahoittaakseen. Selvitysten mukaan sekä alkoholin että

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

huumeiden käyttö on yhteydessä niin väkivallan tekemiseen kuin sen kokemiseenkin. Lapset kokevat hatkan aikana usein myös seksuaaliväkivaltaa. Luvattomien poissaolojen tiedetään olevan verrattain yleinen ilmiö, joskaan tarkkaa määrällistä tietoa ei ole kansallisesti saatavilla. Tutkimushavaintojen pohjalta voidaan todeta, että 7–15 prosenttia lastensuojelun sijaishuoltoon sijoitetuista lapsista hatkaa jossain sijoituksensa vaiheessa. Poliisin tietojärjestelmään pohjautuneen arvion mukaan vuonna 2020 luvattomia poissaoloja oli 3 733. Kaikki sijaishuollossa olevat lapset eivät näin karkaa eivätkä ole karkaamisvaarassa. Luvattomien poissaolojen pituudet myös vaihtelevat alle vuorokaudesta useisiin kuukausiin.

Lapsen halukkuutta luvattomiin poissaoloihin voidaan vähentää vahvistamalla lapsen tietoa ja ymmärrystä hänen sijoituksestaan sekä sijaishuoltonsa tavoitteista ja sen sisällöstä. Niin ikään tärkeää on vahvistaa lapsen luottamusta sijaishuoltoon ja turvallisuuden kokemuksia. On kuitenkin myös tärkeä tehdä lainsäädännöllisiä muutoksia hatkassa olevien lasten palauttamisen jouduttamiseksi.

Laissa ei tällä hetkellä säädetä tai määritellä, mitä hatkassa olevalla lapsella tarkoitetaan. Lain 69 a §:ään ehdotetaan säädettäväksi ne erilaiset tilanteet, joissa hatkaamiseen liittyvät toimet tulisivat kyseeseen. Erikseen on todettu, että toimenpiteissä on kysymys lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoa sekä kiireellistä sijoitusta ja kiireellisen sijoituksen jatkamista koskevan päätöksen ja 83 §:ssä tarkoitetun väliaikaisen määräyksen täytäntöönpanon turvaamisesta. Lapsen palauttaminen tarkoittaisi kiinniottamista ja kiinniotetun lapsen kuljettamista.

Kuten tälläkin hetkellä lastensuojelulaitoksesta hatkassa olevan lapsen etsintävelvoite on ensisijaisesti lastensuojelulaitoksella. Sieltä on myös viipymättä ilmoitettava hatkassa olevassa lapsesta lapsen sijoituksesta vastaavalle hyvinvointialueelle, jonka on ratkaistava lapsen palauttaminen. Asiassa ei enää tarvitsisi tehdä päätöstä, mutta asia olisi dokumentoitava. Käytännössä ratkaiseminen tarkoittaisi siitä päättämistä, miten lapsen palauttaminen käytännössä toteutetaan. Yhteistyötä tulisi tehdä laitoksen kanssa. Asian voisi päättää jatkossa myös muu sosiaalihuollon toimivaltainen viranhaltija, jos lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on estynyt. Erikseen säädettäisiin siitä, että laitos ei voisi toteuttaa lapsen etsintää ja palauttamista ostopalveluna.

Ns. paikannuskynnyksen madaltaminen

Esityksellä madallettaisiin kynnystä saada hatkassa olevan lapsen käyttämän liittymän tai päätelaitteen sijaintitiedot lapsen etsinnän jouduttamiseksi. Käytännössä prosessi menisi siten, että lapsen sijoituksesta vastuussa oleva hyvinvointialue (*sijoittajahyvinvointialue*), joka tuntee lapsen ja tämän historian (sijoitusperusteet) pyytää hätäkeskuslaitokselta hatkassa olevan lapsen käyttämän liittymän tai päätelaitteen sijaintitietoja tai tietoja liittymän tunnistuksesta. Hyvinvointialueella on oikeus saada tiedot, jos sen perustellun käsityksen mukaan lapsen päihteiden käyttö, muu kuin vähäisenä pidettävä rikollinen teko tai muu niihin rinnastettava käyttäytyminen taikka riski joutua rikoksen kohteeksi uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. Edelleen teleyritys on velvollinen luovuttamaan tiedot hätäkeskuslaitokselle sen pyynnöstä, jos sijoittajahyvinvointialue on edellä kerrotusti arvioinut tilanteen olevan kuvaton kaltainen. Tällä hetkellä lapsesta tulee ensin tehdä hätäilmoitus ja teleyritys on velvollinen luovuttamaan tiedot, jos hätäilmoituksen vastaanottaneen (eli hätäkeskuslaitoksen) perustellun käsityksen mukaan lapsi on ilmeisessä hädässä tai välittömässä vaarassa. Käytännössä kynnys siihen, että hätäkeskuslaitos saisi tietoja, on muodostunut korkeaksi. Myös eduskunnan oikeusasiamies on todennut tämän (EOAK/4983/2023). Hätäkeskuslaitos ei myöskään ole oikea viranomainen arvioimaan perusteita tietojen saamiselle, vaan parhaiten lapsen tilanteen tuntee

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

asianomainen sosiaalihuollon viranomaisen eli sijoittajahyvinvointialue. Lastensuojelun sijaishuollossa olevia lapsia koskevat hätäilmoitukset ovat sosiaalihuollon viranomaisen tehtäviä. Sosiaalihuollon viranomaisen tulee hätäkeskuslain mukaisesti antaa toimialaansa liittyvät tehtävien käsittelyä ja välittämistä ja muuta ilmoituksen tai tehtävän hoitamista koskevat ohjeet ja suunnitelmat Hätäkeskuslaitokselle tarvittaessa myös hatkassa olevia lapsia koskevien hätäilmoitusten käsittelyssä, välittämisessä ja muussa ilmoituksen tai tehtävän hoitamista koskevassa seikassa. Kuten esityksessä on todettu, tarkoituksena on, että STM antaisi asiassa tarkemmat toimialakohtaiset ohjeet. Ehdotetun sääntelyn tarkoitus ei ole, että kaikista hatkassa olevista lapsista automaattisesti pyydetäisiin paikannustiedot vaan asiassa olisi tehtävä aina lapsikohtainen riskiarviointi, jonka perusteella jatkotoimista päätetään. Tälläkin hetkellä suurin osa luvattomasti poistuneista lapsista löytyy muilla keinoilla eikä paikannusta tarvita. Paikannuskynnyksen madaltaminen saattaisi jatkossa koskea esimerkiksi tilanteita, joissa lapsi on ollut pidempään poissa, eikä häntä muilla keinoilla ole löydetty ja sosiaaliviranomaisella on lapsen tuntevana tosiasiaa perusteltu käsitys siitä, että lapsi on vaarassa.

Kiinnipitäminen ja toimivaltuudet luvattomiin poissaoloihin liittyen

Esityksessä ehdotetaan nykyisen kiinnipitämistä koskevan 68 §:n säännöksen muuttamista. Nykyisestä säännöksestä poistettaisiin maininta toimenpiteen hoidollisuudesta ja huollollisuudesta, koska rajoitustoimena kiinnipidon ei tulisi katsoa olevan hoidollista tai huollollista vaan sen tarkoituksena on rauhoittaa lapsi ja estää vakavamman vahingon sattuminen. Ehdotetussa säännöksessä todettaisiin selvyyden vuoksi jo voimassa oleva tulkinta siitä, että kiinnipitäminen on voimakeinon kohdistamista lapseen. Kiinnipitäminen on voimakeinojen käyttämistä, jonka sallittavuuden rajana on rikoslain 4 luvun 6 §:n 2 momentissa säädetty tarpeellisuus- ja puolustettavuusvaatimus. Nykyiseen tapaan kiinnipitäminen voisi pitää sisällään myös lapsen siirtämisen.

Jatkossa säännöksessä ilmaistaisiin myös, että kiinnipitämiseen sisältyvän voimankäytön tulee olla aina puolustettavaa lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Sen olisi oltava myös kokonaisuutena arvioiden välttämätöntä, kun otetaan huomioon lapsen käyttäytyminen ja tilanne muutoinkin. Edelleen todettaisiin, että kiinnipitäminen olisi toteutettava lapselle turvallisella, hänen ikänsä, sukupuolensa, kulttuuri- ja uskonnollinen taustansa sekä yksilöllinen tilanteensa huomioivalla tavalla. Kiinnipitäminen olisi lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä.

Kiinnipitämiseen turvautuneen henkilön olisi myös annettava laitoksen johtajalle kiinnipitämisestä aina kirjallinen selvitys ja laitoksen johtajan puolestaan olisi annettava välittömästi laitoksessa tapahtuneesta kiinnipitämisestä selvitys 13 b §:ssä tarkoitettulle lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Jos kiinnipitämiseen joudutaan turvautumaan toistuvasti, olisi sosiaalityöntekijän arvioitava osana yhdessä lapsen ja sijaishuoltopaikan sekä mahdollisuuksien mukaan huoltajan ja vanhempien kanssa, millä tavoin kiinnipitämiset olisivat vältettävissä lapsen edun huomioivalla tavalla. Myös lapsen terveydentila olisi tutkittava kiinnipitämisen jälkeen, jos kiinnipitämisestä aiheutuu lapselle vammoja tai fyysisiä jälkiä tai, jos lapsi sitä pyytää. Lapsen kiinnipitämisessä ei saisi käyttää voimankäyttövälineitä, tämä todettaisiin säännöksessä nimenomaisesti. Lisäksi säännöksessä olisi informatiivinen viittaus rikoslain 4 luvun 6 §:n 3 momenttiin ja 7 §:ään, joissa säädetään voimakeinojen lioittelusta.

Esityksessä mahdollistettaisiin uudella 68 a §:n säännöksellä lapsesta kiinni pitäminen myös luvattoman poistumisen estämiseksi. Säännös olisi voimassa lastensuojelulaitoksessa ja sen

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

piha-alueella. Edellytyksenä kiinnipitämiseksi olisi, että lapsi poistumisellaan saattaisi itsensä tai toisen henkilön alttiiksi terveyteen tai turvallisuuteen kohdistuvalle vaaralle.

Lastensuojelulaissa säädettäisiin jatkossa lapsen kiinniotosta ja kiinniotetun lapsen kuljettamisesta luvattomiin poissaoloihin liittyen. Lapsen kiinniotto-oikeus ja kiinniotetun lapsen kuljettaminen olisi toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla ja lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä. Sääntelyssä on otettu huomioon eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu (EOAK/4983/2023), jossa muun ohella todettiin ongelmalliseksi se, että lastensuojelulaissa ei ole sääntelyä huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista koskevan päätöksen täytäntöönpanosta eikä täytäntöönpanoon liittyvistä toimivaltuuksista. Luvattomiin poissaolotilanteisiin ja poliisin virka-apuun liittyen ongelmallista on se, ettei lastensuojelulaissa ole säännöksiä lastensuojelutoimijoiden toimivallasta ottaa lapsi kiinni. Myöskään poliisilaissa (872/2011) ei ole säännöstä poliisin kiinniotto-oikeudesta tällaisessa tilanteessa. Poliisin osalta tilanne on eri, jos käsillä on poliisin perustehtävä.

Ehdotetun 69 b §:n nojalla myös laitosalueen ulkopuolella laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä ja sosiaalihuollon toimivaltaisella viranhaltijalla olisi jatkossa lapsen kiinniottamiseksi oikeus pitää lapsesta kiinni, jotta lapsi voidaan siirtää kuljetukseen käytettävään kulkuvälineeseen. Kiinnioton turvallisuuden varmistamiseksi lapselle voitaisiin tehdä henkilöntarkastus ja häneltä voitaisiin ottaa pois ne 4 b §:ssä tarkoitetut aineet ja esineet, jotka muutoinkin lapselta olisi jatkossa otettava pois. Jotta lapsen turvallinen kuljettaminen takaisin laitokseen voitaisiin varmistaa, samat toimivaltuudet olisivat käytössä myös lapsen kuljettamisessa. Tästä säädettäisiin lain 69 c §:ssä. Toimivaltuuksien yhteydessä sallittaisiin välttämätön voimankäyttö, mutta toimien olisi aina oltava puolustettavia lapsen ikä ja käyttäytyminen sekä tilanteen kokonaisarviointi huomioon ottaen. Ehdotettu sääntely koskisi myös perhekodista luvatta poissa olevia lapsia, mutta toimivaltuudet olisivat vain sosiaalihuollon toimivaltaisella viranhaltijalla. Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsinnästä ja palauttamisesta säädettäisiin 69 d §:ssä.

Voimakeinojen käyttö mahdollistettaisiin lailla myös yksityisen lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstölle. Jo tällä hetkellä lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstölle on annettu julkisen vallan käyttöön liittyviä tehtäviä. Tätä on perusteltu pitkälti lastensuojelun erityispiirteillä (PeVL 5/2006 vp). Nyt yksityiselle toimijalle annettaisiin toimivaltuus voimankäyttöön, jota perustuslain esitöissä on pidetty esimerkkinä merkittävän julkisen vallan käytöstä. Toisaalta nykyistä kiinnipitosääntelyä ei ole katsottu perustuslain 124 §:n säännöksen kannalta ongelmalliseksi. Ehdotettuun sääntelyyn liittyy riskejä (kuten riski poliisin virka-avun antamisen kynnyksen noususta tarpeettoman korkealle, mahdolliset ylilyönnit toimivaltuuksien käytössä sekä toisaalta työntekijöiden työturvallisuuteen liittyvät riskit ja lapsen lastensuojeluasiakkuuden paljastuminen ulkopuolisille), mutta niistä huolimatta sääntelyä pidetään erityisen haavoittuvassa asemassa olevien lasten suojelun kannalta välttämättöminä, jotta lapsi saataisiin mahdollisimman pian palautettua takaisin sijaishuoltopaikkaansa ja lapsen erityinen suojelu mahdollistuisi. Kiinnipitämisen tarkoitus on turvata lapsen perustuslain 7 §:n 1 momentin mukainen oikeus elämään, turvallisuuteen ja 19 §:n 1 momentin mukaiseen välttämättömään huolenpitoon. Lisäksi kiinnipidolla voidaan turvata toisten henkilöiden perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaista oikeutta koskemattomuuteen ja turvallisuuteen, jos esimerkiksi lapsi tavoitteenaan jatkaa luvattonta poissaoloaan sijaishuoltopaikasta kohdistaa väkivaltaa toisiin henkilöihin, jotka pyrkivät estämään lapsen poistumista tilanteesta. Kiinnipito voi olla välttämätön keino lapsen luvattoman poistumisen ja sen jatkamisen estämiseksi ja lapsen sijaishuoltopaikkaan palauttamisen turvaamiseksi.

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

On selvää, että tilanteissa korostuu sosiaalihuollon toimivaltaisten viranhaltijoiden ja lastensuojelulaitosten henkilökunnan ammattitaito ja osaaminen. Heidän on osattava ennakoida tilanteiden kehittymistä ja pystyä toimimaan niin, etteivät tilanteet eskaloitu tai, että ne saadaan hoidettua tilanteissa mukana olevien turvallisuus huomioiden. Poliisilta tulee pyytää virka-apua, jos tilanteet ovat sellaisia, että tarvitaan poliisin toimivaltuuksia. On myös tärkeä muistaa, että voimakeinojen käyttö on aina viimesijaista ja lastensuojelulain 61 a §:n säännökset rajoitusten käytön yleisistä edellytyksistä tulee aina täyttyä.

Esitetyn sääntelyn mukaan myös yksityisen laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvalla henkilöllä olisi oikeus päästä yksityisasuntoon, jos lapsi henkilön perustellun käsityksen mukaan on asunnossa ja lapsen terveys, kehitys tai turvallisuus on vakavasti vaarassa. Kynnyks on asetettu korkealle, koska kysymys on kotirauhan piiriin kuuluvasta tilasta. Edelleen säädettäisiin, että tilaan pääsy olisi lapsen terveyden tai kehityksen suojelemiseksi taikka turvallisuuden vaarantumisen estämiseksi välttämätöntä. Ehdotettu säännös on välttämätön lapsen hengen ja terveyden suojelemiseksi sekä lapsen turvallisuuden vaarantumisen estämiseksi. Säännöksessä on todettu, kenellä toimivaltuudet ovat ja millä edellytyksin toimivaltaa voi käyttää. Säännöksen soveltamisen helpottamiseksi siinä ei tehdä eroa kotirauhan piirissä olevan tilan ja muun olinpaikan välillä.

Esityksessä esitetään myös uutta säännöstä poliisin virka-apusta hatkatilanteissa. Jatkossa myös viranomaisen lukuun toimiva lastensuojelulaitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voisi pyytää poliisin virka-apua, mikä jouduttaisi osaltaan lapsen palautustilanteita. Ehdotetut uudet toimivaltuudet lastensuojelun toimijoille ja tarkka poliisin virka-apua koskeva sääntely selkiyttävät virka-aputilanteita sekä auttavat kohdentamaan lastensuojelun ja poliisin resurssit tarkoituksenmukaisella tavalla. Kaiken kaikkiaan ehdotukset tehostavat ja jouduttavat viranomaisten eli lastensuojelun, poliisin ja hätäkeskuksen yhteistyötä, mikä on ollut hallituksen tahtotilana hatkatilanteissa.

Lastensuojelun ja psykiatrian yhteiset yksiköt ns. hybridi-yksiköt

Esitykseen sisältyvät myös ehdotukset, jotka liittyvät lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetun lastensuojelun palveluyksiköiden toteuttamiseen. Yhteensovitetun yksiköiden kohderyhmästä ja siten toiminnan sisällöstä ei vielä ole vakiintunutta näkemystä, joten niistä on aluksi kerättävä käytännön kokemusta. Palvelusta tai sen sisällöstä ei säädettäisi laissa eikä muuallakaan lainsäädännössä vaan lastensuojelulakiin ja terveydenhuoltolakiin ehdotetaan lisättäväksi ainoastaan informatiivisuonteiset viittaukset sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) ja sen nojalla annetun niin sanotun YTA-asetuksen (VN asetus 309/2023) yhteistyövelvoitteisiin vaativien lastensuojelupalveluiden turvaamisessa. YTA-alueita ohjeistetaan erikseen laaditulla ohjausasiakirjalla (YTA- sopimisen soveltamisohje 202569) sopimaan lastensuojelun ja psykiatrian yhteensovitetuista yksiköistä niin, että kaikilla YTA-alueilla olisi vähintään yksi lastensuojelun yksikkö, jonne yliopistosairaalan erikoissairaanhoidon tarjoaa psykiatrian avopalveluja ja tukea. STM tukee yksiköiden perustamista alkuvaiheessa valtionavustuksin. Hakuaika on vastikään päättynyt ja hakemuksia käsitellään paraikaa.

Erityisen huolenpidon jakso ja kuntouttava suljettu laitospalvelu

Esityksessä ehdotetaan voimassa olevan erityisen huolenpidon sääntelyn muuttamista sen luonteen selkiyttämiseksi ja havaittujen ongelmien korjaamiseksi. Kyseistä palvelua koskeva sisällöllinen sääntely esitetään siirrettäväksi sijaishuoltoa koskevaan lukuun, jotta palvelun

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

sisällöllinen luonne selkiytyisi suhteessa palvelun aikana toimeenpantaviin rajoituksiin ja erityisiin rajoituksiin. Perustuslakivaliokunta on aiemmin arvioinut erityisen huolenpidon sääntelyä (HE 225/2004 vp; PeVL 5/2006 vp) eikä todennut tuonnoin sääntelyn olevan perustuslain nojalla ongelmallinen. Lapsi voitaisiin sijoittaa erityisen huolenpidon jaksolle, jos lapsen oma käyttäytyminen vakavasti vaarantaa hänen henkeään, terveyttään tai kehitystään. Tällainen käyttäytyminen voi tarkoittaa esimerkiksi vakavaa päihteidenkäyttöä. Erityisen huolenpidon kesto (30 + 60 vuorokautta) on todettu osan sijoitettavien lasten kohdalla riittämättömäksi tavoiteltujen muutosten aikaansaamiseksi. Jotta sijoitukselle asetettuja tavoitteita voitaisiin paremmin saavuttaa, erityisen huolenpidon jakson enimmäisaikaa pidennettäisiin nykyisestä maksimijasta (90 vrk) 180 vuorokauteen. Erityinen huolenpito on nykykäytännössä suljetuinta sijaishuoltoa, jonka aikana lapsen liikkumisvapautta ja muita perusoikeuksia rajoitetaan lastensuojelulain edellyttämällä tavalla. Erityisen huolenpidon jaksojen aikana lapsen liikkumista rajoitettaisiin erityisen huolenpidon jaksoa koskevalla päätöksellä jatkossakin niin, että lasta voitaisiin estää poistumasta laitoksen tiloista ilman lupaa tai valvontaa. Lapselle voitaisiin myös tehdä suunnitelmallisia henkilönkatsastuksia lapsen päihteettömyyden varmistamiseksi. Tämä olisi uutta aikaisempaan sääntelyyn. Tavoitteena on parantaa esimerkiksi päihdekierteessä olevan lapsen tarpeisiin vastaamista ja jakson vaikuttavuutta. Jaksojen aikana toteutettavista erityisistä rajoituksista säädettäisiin erikseen 11 luvussa sen 72 §:ssä. Erityisen huolenpidon jaksosta (enintään 90 vuorokautta) sekä mahdollisesta jatkosta (enintään 90 vuorokautta) on annettava valituskelpoiset päätökset. Ehdotetun sääntelyn taustalla on vahvoja lapsen omaan sekä muiden henkeen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyviä perusteita, jonka takia lapsen perusoikeuksia on välttämätöntä rajoittaa.

Esityksessä esitetään uuden kuntouttavan suljetun laitospalvelun perustamista. Palvelu kajoaisi perusoikeuksiin edellä kuvattua erityisen huolenpidon jaksoa tuntuvammin. Sitä toteutettaisiin lastensuojelun ympärivuorokautisena sijaishuoltona lastensuojelulaitoksessa, johon sijoitettujen lasten liikkumisvapautta ja yhteydenpitoa rajoitettaisiin kajoavammin ja pidempiaikaisemmin kuin muissa lastensuojelupalveluissa. Palvelu olisi viimesijainen ja sen sisältö vahvasti lasta kuntouttava. Lapselle tehtäisiin suunnitelmallisia henkilönkatsastuksia päihteettömyyden varmistamiseksi. Palveluun voitaisiin sijoittaa 12 vuotta täyttänyt lapsi, joka aiheuttaa vakavaa vaaraa omalle tai muiden turvallisuudelle käyttämällä väkivaltaa tai tekemällä muita rikollisia tekoja, jos palvelu arvioidaan välttämättömäksi alaikäisen suojelemiseksi omaa ja/tai muiden turvallisuutta vaarantavalta käyttäytymiseltä. Sijoitus tapahtuisi lastensuojelulaissa säädetyin perustein eikä se voisi olla rangaistus rikosseuraamusmerkityksessä. Alle 12-vuotias lapsi voitaisiin sijoittaa palveluun vain erityisistä syistä.

Lapsen sijoitus kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun kestäisi niin kauan, kun perusteet kyseiseen palveluun sijoittamiselle olisivat olemassa. Päätökset sijoituksen ajalle tehtävistä rajoituksista tehtäisiin erikseen ja olisivat voimassa enintään vuoden. Palvelun luonteesta johtuen lapsen kuntoutumista ja sijoituksen edellytyksiä olisi seurattava tiiviisti, 4 kuukauden välein. Jos perusteita sijoitukselle ei enää olisi, sijoitus ja sen aikaiset rajoitukset tulisi lopettaa. Palvelun luonteesta johtuen hyvinvointialue ei voisi tuottaa palvelua ostopalveluna. Jos hyvinvointialue haluaa tuottaa palvelua, sen tulee tuottaa sitä itse. Palvelun tuottamisvelvoite säädettäisiin Valtion lastensuojelulaitokselle, joka ei myöskään voisi tuottaa palvelua ostopalveluna yksityiseltä palveluntuottajalta.

Valtion lastensuojelulaitos ja sen yhteydessä toimiva koulu, vankilan perheosastopalvelu

Esityksessä ehdotetaan annettavaksi myös uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta. Uusi laki selkiyttäisi viraston asemaa itsenäisenä virastona sekä

Hallitusneuvos Tiina Muinonen
Neuvotteleva virkamies Susanna Hoikkala

selkiyttäisi sen ohjausta ja valvontaa sekä päätöksentekoon liittyvää toimivaltaa etenkin suhteessa Terveiden ja hyvinvoinnin laitokseen. Uusi laki ja samassa yhteydessä tehtäväksi ehdotetut muutokset sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annettuun lakiin selkiyttäisivät viraston asemaa lastensuojelun sijaishuollon palveluntuottajana. Esityksessä myös veloitettaisiin Valtion lastensuojelulaitos tuottamaan uutta kuntouttavaa suljettua laitospalvelua. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisten lastensuojeluyksiköiden vuoden 2026 toiminnan ja talouden suunnittelua on jo tehty huomioiden ehdotettu uusi sääntely.

Virasto vastaisi edelleen vankilan perheosastopalvelun tuottamisesta ja tämä palvelu olisi mahdollista tuottaa ostopalveluna kuten tälläkin hetkellä. Laissa kuitenkin säädettäisiin nykyistä yksityiskohtaisemmin siitä, miten ja millä edellytyksin palvelu voitaisiin jatkossa tuottaa ostopalveluna yksityiseltä palveluntuottajalta. Perustuslain 124 §:n mukaiset julkisen hallintotehtävän siirtoa koskevat edellytykset on otettu esityksessä huomioon sisällyttämällä sääntelyyn soveltuvin osin järjestämislain 3 luvun sääntelyä muun muassa yksityistä palveluntuottajaa koskevista vaatimuksista ja velvollisuuksista sekä rikosoikeudellisesta virkavastuusta, hallinnon yleislakien soveltamisesta ostopalvelutoimintaan sekä yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta ja valvonnasta. Valtion lastensuojelulaitos päättäisi julkisten hallintotehtävien antamisesta yksityisen palveluntuottajan hoidettavaksi lain nojalla ja tämä edellyttäisi Valtion lastensuojelulaitoksen tapauskohtaista harkintaa tehtävän siirron tarkoituksenmukaisuudesta sekä ehdotetun 9 §:n mukaisesti hankintapäätöksen perustelemista tältä kannalta. Palvelua ei ole mahdollista tuottaa edelleen alihankintana.